

Institucionālais repozitorijs – viens no *Open Access* virzieniem

Ilga Rampāne
LU Bibliotēkas sistēmbibliotekāre

Open Access

- kustība par brīvu, bezmaksas, tūlītēju un pastāvīgu tiešsaistes pieeju pilnteksta informācijas resursiem, zinātniskajiem rakstiem tīmeklī jebkuram lietotājam.

**BRĪVPIEEJAS
ŽURNĀLI**

**ARHĪVI vai
REPOZITORIJI**

Repozitoriji

- brīvpieejas arhīvi, kuros elektroniskā formātā tiek deponēta, saglabāta un izplatīta zinātniskā informācija.

Nozaru repozitorijs

- Digitāls arhīvs, kurā iekļauti zinātniskie resursi vienā vai vairākās zinātņu nozarēs.

(Piemēram, **Cogprints** (Cognitive Sciences Eprints Archive) – autoru pašarhivētu preprintu un reprintu arhīvs kognitīvajās zinātnēs - <http://cogprints.org/>

RePec (Research Papers in Economics)
<http://repec.org/>)

Institucionālais repozitorijs

ir pētnieciskas institūcijas digitāls arhīvs, kura mērķis ir apkopot un izplatīt intelektuālā darba rezultātus, vienlaicīgi nodrošinot to ilglaicīgu saglabāšanu un brīvu satura pieejamību un pārvaldību.

Gothenburg University Publications
Electronic Archive

Loughborough University
Institutional Repository

DSpace@MIT

Institucionālo repozitoriju saturs

- Zinātnisko iestāžu IR var iekļaut dažāda satura zinātniskos darbus un mācību materiālus.
  - Zinātniskie raksti (recenzēti, nerecenzēti, publicēti, nepublicēti),
  - Disertācijas un promocijas darbi,
  - Konferenču materiāli,
  - Monogrāfijas vai to daļas,
  - Pētniecības pārskati,
  - Kursu, mācību un darba materiāli,
  - Administratīvie dokumenti,
  - Audiovizuālie materiāli u.c.

OpenDOAR repozitorijos iekļautie resursu veidi

Content Types in OpenDOAR Repositories

Worldwide

Percentage of Repositories

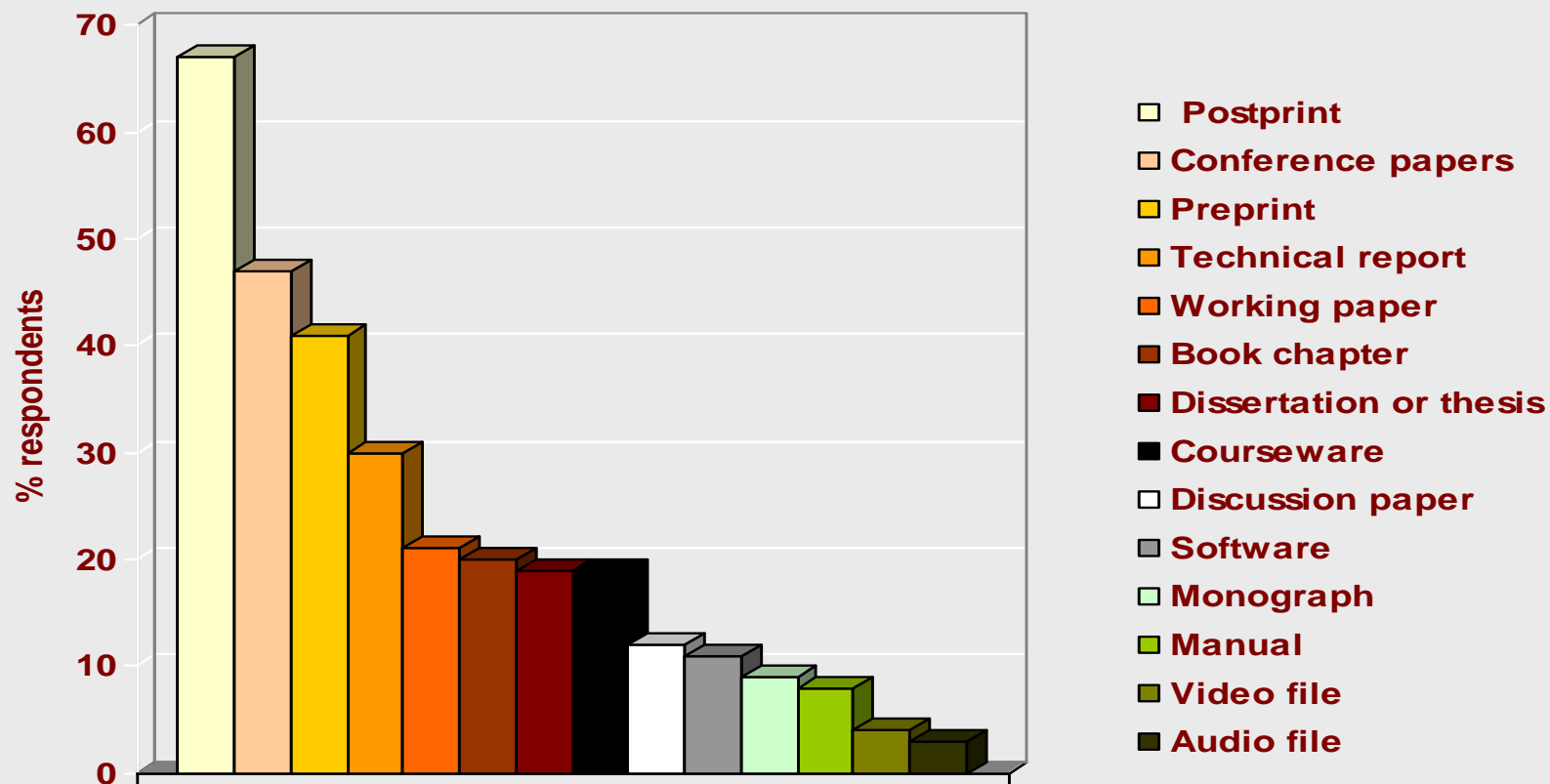

OpenDOAR 14-Dec-2011

Total = 6571 repositories

Resursu veidi

Sauthemptonas universitātes repozitorijā

Avots: Swan, Alma. Author behaviour //Key perspectives, 2005

Intitucionālo repozitoriju izveides mērķi

- Apkopot institūcijas intelektuālā darba rezultātus;
- Popularizēt un izplatīt institūcijas zinātniskos sasniegumus;
- Veicināt zinātnes un pētniecības attīstību.

Intitucionālo repozitoriju uzdevumi (1)

- Uzkrāt vienkopus zinātniskos un citus institūcijas digitālos materiālus
  - publicētus dokumentus;
  - nepublicētus dokumentus, „pelēko” literatūru, mācību materiālus;
  - digitalizētus dokumentus.
- Organizēt pašarhivēšanu - autora izstrādāta pētījuma elektronisku publicēšanu bez izdevēja pastarpinājuma repozitorijā.

Intitucionālo repozitoriju uzdevumi (2)

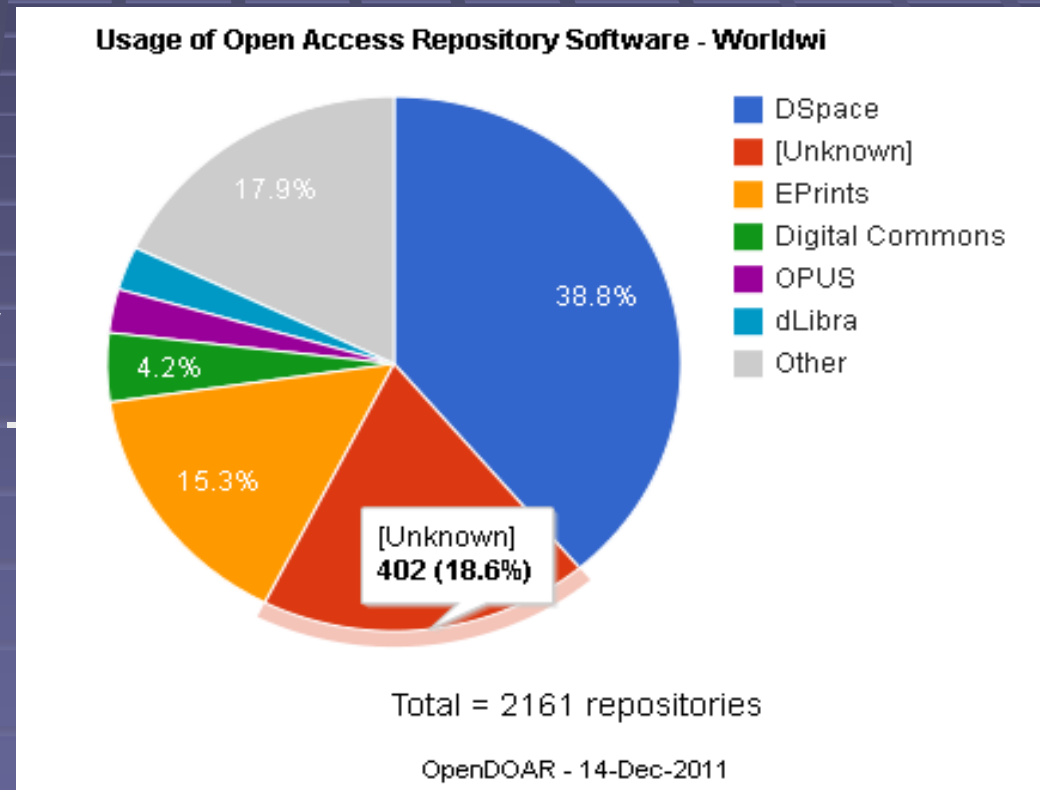
- Nodrošināt deponēto darbu ilglaicīgu saglabāšanu.
- Nodrošināt brīvu, nemainīgu un ilglaicīgu piekļuvi dokumentu pilniem tekstiem.
- Samazināt izmaksas un saīsināt ceļu no autora līdz lasītājam.

Intitucionālo repozitoriju uzdevumi (3)

- Paaugstināt pētniecisko darbu u.c. digitālo dokumentu izmantojamību, autoru atpazīstamību, citējamību.
- Palielināt pētniecības rezultātu ietekmi.
- Atvieglot zinātniskās pētniecības darba novērtēšanu, kolekciju un zinātniskās dokumentācijas pārvaldību.

Intitucionālo repozitoriju programmatūra

- Dspace -
<http://www.dspace.org/>
- Fedora -
<http://fedoraproject.org/en/>
- Eprints -
<http://www.eprints.org/software/>
- Bepress (DigitalCommons) -
<http://www.bepress.com/ir/>
- CDS Invenio –
<http://invenio-software.org/>
- U.C.

Avots: <http://www.openoar.org/>

Kas nosaka *DSpace* dominanci? (1)

- Tā ir populārākā Open Access programmatūra.
- Tās pamatā ir *BSD (Berkeley Software Distribution)* licence, kas
  - ļauj pielāgot un paplašināt programmatūru pēc institūcijas vajadzībām
  - ietver *Dublin Core* metadatu standartu, kas atbilst *Open Archives Initiative* nosacījumiem.

Kas nosaka *DSpace* dominanci? (2)

- Programmatūra atbalsta daudzvalodu saskarni, spēj saglabāt un darīt pieejamu visa veida digitālo informāciju (tekstu, attēlus, video);
- Elastīgā *DSpace* satura vadības sistēma, izmantojot iedalījumu komūnās jeb kopienās (*Communities*), apakškokomūnās un kolekcijās (*Collections*), ļauj piemērot repozitoriju institūcijas struktūrai.

Kas nosaka *DSpace* dominanci? (3)

- Programmatūra ļauj pievienot dokumentus, neprasot augstas tehnoloģiskas zināšanas, piedāvā lietotājam draudzīgu meklēšanu, kā arī nodrošina repozitārija satura meklējamību “Google”, “Google Scholar”, un citās meklēšanas sistēmās.

Repozitorija plānošanas stadija

- Intitucionālā repozitorija funkcija – uzziņas, kolekcijas;
- Saturs – dažādība, zinātniskā vērtība; materiāla statuss, profesionālapskates pakāpe;
- Datņu formāts (.doc, .pdf, .ppt, .htm);
- Struktūra – sadaļas, meklēšana/pārlūkošana;
- Metadati (informācija par resursu), klasificēšanas sistēmas
- Autori – mācībspēki, pētnieki, studenti ...
- Integrēšana – tīmekļa vietne, reģistri, katalogi ...

E-resursu deponēšana (1)

- Darba deponēšanu un tādējādi tā publicēšanu noteiktas kolekcijas ietvaros veic autors, cits autortiesību īpašnieks vai autora pilnvarots darba ievietotājs
  - Ievada *metadatus* (informāciju par...) - autoru/-us, darba nosaukumu, izdevēju, ISBN/ISSN, atslēgvārdus, u.c. informāciju);
  - Pievieno darba un pielikuma pilnteksta datnes;
  - Apstiprina darba izmantošanas licenci DSpace vidē.

Publicēta raksta deponēšana (1)

- Iepriekš publicētu zinātnisko rakstu var deponēt arī institucionālajā repozitorijā, saskaņā ar izdevēja un autora līguma nosacījumiem (autora tiesības darba turpmākajai izmantošanai).
  - Pasaules lielāko izdevēju autortiesību politika atspoguļota datubāzē “SHERPA/RoMEO”.

Publicēta raksta deponēšana (2)

- Vairums starptautisko izdevēju atļauj deponēt institucionālajā repozitorijā kādu no zinātniskā raksta versijām.
- Iespējamie izdevniecību ierobežojumi:
  - pašarhivēšanas aizliegums,
  - atļauja deponēt tikai preprintus tikai institucionālajos repozitārijos vai tikai autora tīmekļa vietnē.

Deponēto resursu kvalitāte

- Repozitorija satura atspoguļošanai un kvalitātes novērtēšanai autoriem, veicot darbu deponēšanu un ievadot materiāla veidu, jānorāda kāda darba versija tiek ievietota (*preprints, postprints*), vai darbs ir recenzēts, vai tam ir veikta profesionālapskate.
- Repozitorijā ievietoto darbu klasifikācijai jāizmanto starptautiski atzītas sistēmas.

Intelektuālā īpašuma tiesību, autortiesību aizsardzība

- Publikāciju autortiesību aizsardzībai brīvpieejas repozitorijos visbiežāk tiek izmantota *Creative Commons* licenču sistēma.
  - Licences teksts pagaidām nav iztulkots latviešu valodā un apstiprināts izmantošanai “Open Access” iniciatīvās.

Izplatīšana un pieejamība

- Institucionālais repozitorijs nodrošina brīvu, nemainīgu un ilglaicīgu piekļuvi dokumentu pilniem tekstiem
  - Repozitorija programmatūra atbalsta atklātās piekļuves standartus un protokolus (*OAI/PMH*), kas nodrošina repozitorijā ievietoto publikāciju pieejamību un meklējamību globalajā tīmeklī (*Google, Google Scholar* u.c. meklētājprogrammās).

Repozitorija satura pieejamība

- Brīvi pieejamās repozitorija kolekcijas (metadati (apraksts), pilns teksts)
- Slēgtas vai ierobežotu lietotāju grupai pieejamās kolekcijas (brīvi pieejams apraksts).
  - Ja darbam ir noteikts embargo periods, to var deponēt repozitorijā kolekcijā, kurā iekļautiem ierakstiem līdz embargo perioda beigām lietotājs varēs aplūkot tikai metadatus. Dokumenta pilnteksts būs pieejams pēc embargo perioda beigām.

Repozitoriju lietotāju līmeņi (1)

- Komūnām un kolekcijām iespējams definēt vairāku lietotāju līmeņus:
  - Autors, autortiesību īpašnieks vai autora pilnvarots darba ievietotājs - individuāla lietotāja vai lietotāju grupas tiesības deponēt IR digitālos resursus.

Repozitoriju lietotāju līmeņi (2)

- Eksperts/-i vai redaktors/-i ar tiesībām
  - pārbaudīt ievadītos metadatus,
  - veikt metadatu rediģēšanu,
  - novērtēt autora deponēto publikāciju,
  - dod/nedod 'zaļo gaismu' publikācijas gala deponēšanai.

Repozitoriju lietotāju līmeņi (3)

- Kolekcijas administrators ar tiesībām
  - veidot vai rediģēt kolekcijas struktūru;
  - noteikt individuālo lietotāju vai lietotāju grupu (piemēram, struktūrvienības personāla) tiesības;
  - piesaistīt publikācijas ierakstu vairākām komūnu kolekcijām.
- Administrators.

Kādi ir sagaidāmie ieguvumi (1)

- Izplatība (atpazīstamība, citējamība);
- Ātrums;
- Ērta, vienkārša pieeja;
- Meklējamība;
- Centralizēta arhivēšana;
- Statistikas pieejamība;

Kādi ir sagaidāmie ieguvumi (2)

- Institūcijas prestiža celšana;
- Budžeta ietaupījums un investīciju atdeve;
- Informācijas pārvaldīšana;
- Snieguma vērtēšana;
- Partnerības un sadarbības veicināšana;
- Komunikācijas uzlabošana;
- Pētījumu pārklāšanās novēršana;

Latvijas Universitātes e-resursu repozitārijs

lu.lv

<https://dspace.lu.lv/dspace/>

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

Search DSpace

Go

[Advanced Search](#)

[Home](#)

Browse

[Communities
& Collections](#)

[Issue Date](#)

DSpace at University Of Latvia >

[Latviešu](#) [English](#) [Deutsch](#) [español](#)

Latvijas Universitātes e-resursu repozitārijs

Latvijas Universitātes e-resursu repozitārijs nodrošina LU zinātnisko sasniegumu apkopošanu, saglabāšanu un pieejamību. Repozitārijā ir apkopotas un publiski pieejamas Latvijas Universitātes mācībspēku un pētnieku publikācijas - raksti, promocijas darbi un to kopsavilkumi, konferenču materiāli, ziņojumi, pētījumu un projektu atskaites un citi elektroniskie dokumenti.

Latvijas Universitātes e-resursu repozitārijs

- Izveidots 2011.gadā.
  - LU rektora rīkojums “Par Latvijas Universitātes institucionālā repozitārija izveidi” (Nr. 1/155 no 19.05.2011.);
- Mērķis - nodrošināt LU zinātnisko un intelektuālo sasniegumu apkopošanu, saglabāšanu un pieejamību.

Izveides iemesli (1)

- Publikācijas izkļiedētas virtuālā telpā;
- e-publikāciju saglabāšana un ilglaicīga piekļuves problēma;
- Digitalizētu materiālu (disertācijas, LU Raksti) saglabāšanas un izplatīšanas problēma
  - uzkrāt vienkopus digitālā satura dokumentus

Izveides iemesli (2)

- Nodrošināt tiešsaistes vietni pašarhivēšanai
– iepriekš nepublicēta darba deponēšana
Repozitārijā
  - samazina dokumentu publicēšanas izmaksas;
  - saīsina ceļu no autora līdz lasītājam
- Prasība - zinātnisko pētījumu rezultātu brīva pieejamība

Izveides iemesli (3)

- Pētniecisko darbu u.c. digitālo dokumentu izmantojamība, autoru atpazīstamību.
- LU intelektuālā mantojuma un zinātniskās pētniecības kopaina.

ERR saturs (1)

- ERR plānots atspoguļot
  - mācībspēku un pētnieku darbus digitālā formātā:
    - rakstus (*preprintus, postprintus*)
    - prezentācijas;
    - konferenču/semināru ziņojumus un tēzes;
    - promocijas darbus un kopsavilkumus;
    - monogrāfijas vai to daļas;
    - mācību-metodiskos materiālus;
    - pētījumu un projektu pārskatus;
    - citus elektroniskos dokumentus.

ERR saturs (2)

- struktūrvienību sagatavotos un izdotos:
  - pārskatus;
  - rakstu krājumus;
  - žurnālus
- Visa veida digitālā informācija
  - teksts, attēli, video

ERR struktūras elementi

- **Komūna** (*Communities*) - veido LU struktūrvienību grupas vai atsevišķas struktūrvienības un svarīgākie digitālo dokumentu veidi
  - **Apakškomūna** (*Sub-Communities*) – veido fakultātes institūts, nodaļa; konference; rakstu sērija u.tml.
    - **Kolekcija** (*Collections*) – veido digitālo dokumentu veidi

ERR struktūras piemērs

Komūna

Apakškomūnas

- **Bibliotēkas / Libraries** [172]

- **LU Akadēmiskā bibliotēka** [92]

- **Personāla publikācijas / Staff publications.** [92]

- **LU Bibliotēka / Library of the University of Latvia** [80]

- **LUB Administratīvie dokumenti** [1]
- **LUB Bibliogrāfiskie rādītāji / Bibliographical Indexes** [10]
- **LUB Personāla publikācijas / Staff publications** [57]

- [0]

- **Bibliotēkas&Universitātes konferences un semināri / Library&University Conferences and Seminars** [12]

- **LU konferences Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija / Library and Information Science Section** [12]

- **69.konference** [11]
- **70.konference** [1]

Kolekcijas

Publikācijas piesaiste vairākām kolekcijām

- Repozitārijā viena publikācija var būt piesaistīta vairāku komūnu kolekcijām
  - Piemēram,
    - Disertācija – *Disertācijas* komūnai un fakultātes kolekcijai
    - rakstu krājums – fakultātes vai citas struktūrvienības kolekcijai un pamatvienības *Žurnāli un periodiskie izdevumi* kolekcijai *Rakstu krājumi*

Pieejamība

- Brīvas pieejas kolekcijas
- Slēgtas vai autorizētu lietotāju grupai pieejamas kolekcijas
  - Problēma - autora tiesības publicēta darba tālākai izmantošanai

IR nozīmība augstskolas tēla veidošanā

- IR izveide ir svarīgs akadēmiskās institūcijas uzdevums, jo tiek uzlabota piekļuve zinātniskajai informācijai, pieaug informācijas izmantošana, paplašinās komunikācija starp pētniecības iestādēm.
- Sniedzot pārskatu par zinātnisko darbību, IR veido augstskolas tēlu, veicina finansējuma piesaisti un pētniecības attīstību.

Aicinām visas augstskolas
aktīvi atbalstīt brīvpieejas kustību
un piedalīties IR veidošanā,
lai veicinātu starptautiski novērtētas
zinātnes attīstību Latvijā!

Avoti

- Creating an Institutional Repository. LEADIRS Workbook [tiešsaiste]. Pieejams: http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/26698/Barton_2004_Creating.pdf?sequence=1
- *Informācija par Open Access* [tiešsaiste]. Pieejams: <http://www.lu.lv/biblioteka/resursi/open-access/>
- *Latvijas Universitātes e-resursu repozitārijs* [tiešsaiste]. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/>
- Maleja, Sanita. Institucionālo repozitoriju nozīme un izveides teorētiskie aspekti [tiešsaiste]. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/489>
- Rampāne, Ilga. LU Bibliotēkas darbība Latvijas Universitātes e-resursu repozitārija izveidē [tiešsaiste]. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/490>

Papildus informācijai (1)

- Open Access
  - Open Access 101
<http://www.youtube.com/watch?v=m6wjh2l2Ggg>
- Repozitāriju izveides vadlīnijas:
  - A guide to setting up an Institutional repository
http://www.carlabrc.ca/projects/institutional_repositories/setup_guide-e-e.html#INTRODUCTION
  - Creating an Institutional Repository: LEADIRS Workbook
http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/26698/Barton_2004_Creating.pdf?sequence=1

Papildus informācijai (2)

- Profesionālapskate:
  - Projekts PEER (Publishing and Ecology of European research) - OA kustības ietekmes novērtējums/eksperiments
<http://www.peerproject.eu/>
  - Google Peer Review <http://code.google.com/p/gpeerreview/>
- Publikāciju atļaujas un autortiesības:
  - SHERPA/ROMEO – izdevēju un žurnālu autortiesību politika
<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/index.php?fIDnum=|&mode=simple&la=en>
  - SHERPA/JULIET – fondu un projektu autortiesību politika
<http://www.sherpa.ac.uk/juliet/>

Paldies par uzmanību!

ilga.rampane@lu.lv